

KASVATUS.

Nr. 19

3 aastakäik.

OKTOOBER

1921.



A. Albo.

1921 a.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

SISU:

1. Joh. Käis: Kooli lähendamine töö-
kooli põhimõttele. (Lõpp.)
2. Dr. H. Jürgenson: Spordi liikumise
puhul koolinoorsoos.
3. Ühis-Soome koolikongress Helsingis
20.—22. juunini. (Järg).
4. KIRJANDUSEST: E. Martinson: Saksakeelsed
kasvatusteadlised
5. ajakirjad. (Lõpp). — J. Kent: G. Vilberbergi „Harjumaa“, maateadusline lugemik (arvustus). — Uued raamatud.

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-63.

1. oktoobrist 1921 a. alates ilmub korralikult iga päev
klassiteadl. proletariaadi häälekandjana Eestis

Sotsialdemokraat

Lehe eesmärgiks on õhutada proletariaadi enesetegevust klassivõitluse alusel, koondada proletariaadi ridu nii maal kui linnas ühiseks väerinnaks kapitaaliga vastu, võidelda tööliste majanduslise ja õiguslise olukorra tõstmise eest ning aidata kaasa proletariaadi vaimlisele arenemisele Eestis.

Meie lõpusihiks on sotsialistlik ühiskond.

„Sotsialdemokraadi“ toimetuses töötavad: Peatoimetaja K. Ast; osakondade toimetajad: Alice Anderkopp, Heini, Helmi Jansen, Leop. Johanson, J. Klesment, H. Rebasov ja J. Vain; korrektorid: H. Starrkopf ja H. Keerd.

Toimetusega kõige lähemas ühenduses seistes, töötavad lehes kaasa:

J. Jans, M. Martna, H. Martna, E. Martinson, A. Oinas, A. Palvadre, M. Püümann, H. Rei, P. Treiberg ja K. Virma.

Kaastööd teevad „Sotsialdemokraadile“ püsivalt paljud seltskonnategelased, kirjanikud ning teadusemehed.

Eesti suurematel ilukirjanikkudest töötavad „Sotsialdemokraadis“ sõbralikult kaasa

Fr. Tuglas (Mihkelson) ja Ed. Vilde.

Kirjasaatjaid on „Sotsialdemokraadil“ kõigis kodu-paigus.

Iseäralikku tähelepanu leiavad Sotsialdemokraadis kõik töölistesse puutuvad küsimused.

Võitlus äärmuseni proletariaadi poliitiliste õiguste ning majandusliku heaoleku eest.

Ent „Sotsialdemokraat“ ei unusta ka kultuuri üldküsimusi ja kirjandust ning kunsti. Tahame olla tööliste klassi kultuurilisema osa eelrinnas. Näeme tõusvat uut, paremat ühiskonda, töölis-demokraatiast juhivat. Sotsialism ei ole meile ainult poliitika ja majanduse küsimuseks, vaid ka uue inimlikuma moraaliga ning eetika probleemiks. Võideldes kapitalistliku ilmakorra pahede vastu taotleme tööliste klassile enesemääramist ja inimkonnale avaramaid väljavaateid.

Tõmmaku kaasa kõik, kes usuvad inimkonna loovatesse võimetesse, kelle vaim ei ole tülinud valitsevas mürk-õhustikus!

Proletaarlane teaduse laboratooriumist, proletaarlane treipingi, sepaalasi ja adra tagant, proletaarlane õpetoolilt, kirjaniku vaiksest kambri ja kunstniku ateljeest, — sind usaldame nagu venda. Sündigu vara või hilja: tuled kahtlemata meiega!

Tellimise hind postiga — 1 kuu — 75 marka.

Kuulutuste hind: IV kl. 3 marka millim., teksti keskel 6 m. ja I kl. 5 m. millim.

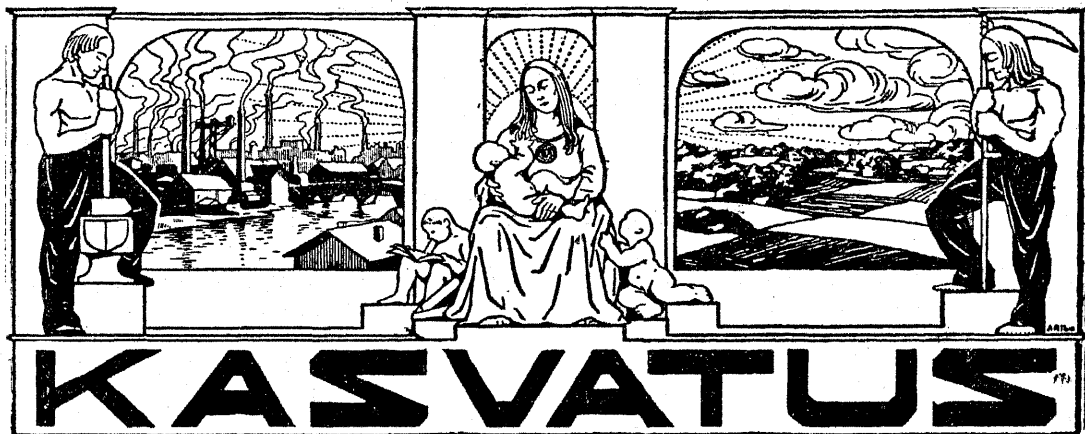
Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üksiku numbri hind 3 marka.

Toimetuse ja talituse asub Tallinnas, S. Brookusmägi nr. 4.

Tellimise aadress: Tallinn, „Sotsialdemokraat“.

Toimetuse ja talituse.



Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

Nr. 19.

Oktoober 1921.

3. aastakäik.

Kooli lähendamine töökooli põhimõttele.

Eesti õpetajate V üleriiklise kongressi algkooli sektsioonis ettekantud referaat.

Joh. Käis.

(Järg.)

Töökoolis peaks laps, näit., piltide, õppevahendite vaatlemisel enese hooleks jäetama, ja siis alles hakkavad laste suukessed mõtete tungik liikuma ja tekib elav jutuveestmine üksikuist asjust.

Meil on soov kõiki küsimusi teatava kindla kava alla võtta, näit., loomade, taimede j. t. asjade kirjelduse juures niisuguses järjekorras: suurus, kuju, üksikud osad j. n. e. Niisugused õpetaja küsimused tungivad ebaloomulikult lapse ja asja vahele ja tülitavad vaba mõtteavaldust: õpetaja ise, mitte vaadeldav asi, määrab õpilase sisemise tegevuse, kuna aga peaks olema ümberpöörduvalt.

On ju arusaadav, et lapse huvi ja teadushimu ei käi mingi kindla kava järel ja meie ei tohiks rikkuda ega riisuda tema mõtlemise vabadust. Kui meie lapselt võtame küsimuse tarbe ja himu ära, siis võtame ka peatõlgimise iseseisvaks õppimiseks. Sellega aga ei taha meie täiesti eitada küsimuse tähtsust, ta jääb ikkagi tähtsaks meetoodiliseks võtteks. Peab aga silmas pidama; et kahjulik on liig palju ja mitte tarvilikku küsida ja ka seda asjaolu, et küsimused teatud kindla kava, järele annavad ainult petliku mulje lapse iseseisvast mõtlemisest. Õpetaja kunst küsimuses oleks

aga selles, et lapsed ise agaralt ja rõõmsalt küsimuse lahendamisest osa võtaksid. Mida üks ei tea, teab teine, kus üks küsib, vastab kolmas ja nii tekib elav kõnelemine ja vasturääkimine, milles otustav sõna jääb õpetajale, kes ka peab hoolt kandma, et jutt ei kalduks liiga kaugele lõpusihi saavutamisest.

Ka ei eita meie sellega õpetaja kirjeldava sõna väärtust õpetuses ja arvame, et mõnel tingimusel võib õpetaja sõna mulje olla sügavam ja kestvam, kui üksikute õpiaste võistlemise juures väljaöeldud mõtetest saadud. Ainult siis viiks õpetaja vaimlisele tegevusetusele, kui ta ei leiaks või ei otsiks kokkupuutumist lapse kujutusilma ja mõtlemisviisiga.

Igatahes, senni meie kool kasvatas vähe iseseisvat mõtlemist, ja kui tegelikult tahad niisugust meetoodi tarvitada, siis näitavad õpilased oma saamatust isemõtlemises — nad ei ole harjunud vaadeldes mõtlema ja kõnelema, vaid ootavad, mis küsib või ütleb õpetaja.

Õppekooli kavad, meetoodid ja võtted olid põhjendatud n. n. keskmise õpilase oletuse peal, see tähendab, et suurem osa õpilasi pidid koolitööga toime saama, iga aastaga lõpetades ühe klassi j. n. e. Sarnane oletus ei ole mi-

dagi muud kui fiktsioon. Sellega taheti samuti ära määrata vaimlist ja intellektuaalset tegevust, kui seda tehakse, näituseks, keskmise kasvu, või inimese keha keskmise kaalu väljaarvamiseks üksikute andmete põhjal. Era-poolatud statistilised andmed Ameerika koolide elust näitavad aga, et just n. n. keskmist õpilast enamus ei esita, vaid et suurem osa lastest on kas maha jäänud või ette jõudnud sellest keskmisest õpilasest. Ja keskmise õpilase fiktsiooni taha koolis peab kaduma elav lapse hing tema arenemise iseäraldustega!

Töökooli ülesannetest kasvab ka välja tarvidus individuaalseks kasvatuseks, et võimaldada igale lapsele arenemist vastavalt tema vaimuannetele. Töö koolis peab o. ema kohane lapsele, aga mitte ümberpöörduvalt. Kõiki lapsi ühe moodupuu alla paenutada ei saa ja ei tohi. Kuidagiviisi ei saa õigeks tunnistada seda korda, kus sunnitakse **anderikast last istuma ühes klassis, tegema ühte ja sama tööd kõige nõrgematega.** Nii võib raisata palju aega ja hävitada palju loomundeid, sest kui **anderikkad lapsed** on sunnitud sammu käima keskmistega, võivad nad kergesti kaotada oma meeleteravuse ja tündelikkuse. Sellepärast peaksid **anderikkad lapsed** võimalust leidma kooli rutemini lõpetada, kui keskmised või nõrgapoolsed. Laps, kellel on võimalus töötada oma kalduvustele ja jõududele vastavalt, töötab suure huvi ja hoolega, teades, et tema püüdmised kannavad vilja.

Meie kooli süsteem tema aastaste kursustega ei vasta sugugi niisugustele nõuetele ja temast peame meie loobuma — mida rutem, seda parem. Aastaste kursuste süsteem on küll rahulik ja mõnus õpetaja seisukohalt kooli korraldamiseks, kuid need mõnused ei tasu kaugeltki seda kahju, mis nad toovad. Lapsed peavad **tarviliste teadmiste omandamiseks** kulutama just niipalju aega, kui see tingimata tarvilik, ja iga asjata koolis mööda saadetud aasta võib olla lapsele edaspidises elus saatuslik, riigile aga aineliselt kahjulik. Seda kahju ei tuleks kannatada, kui laste edasiviimine **klassist klassi** sünniks tähtjade, näit., $\frac{1}{2}$ ehk $\frac{1}{3}$ aasta järgi. Meie algkooli seadus, niisamuti ka keskkooli seaduse eelnõu näeb ette sarnase võimaluse, mis-pärast ei ole ka vormilisi takistusi $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ aast. kursuste korraldamiseks kooli-

des. Raskused tekivad siin majandusli-sest küljest ja õpetajate puudusest, sest et $\frac{1}{2}$ aast. kursuste maksmapanemisega oleks tarvis 2 korda rohkem õpetajaid ja klassiruumi. Iseenesest **mõista** ei tohi meie loota niisuguse kütluse peale lähemal ajal.

Kuid ülemineku ajal võiksime meie tarvitusele võtta mitmed abinõud:

1) Üksikud **anderikkamad õpilased** töötavad eraldi teistest, õpetaja iseäralise hoole ja juhatuse all ja neile võimaldatakse ülemineku järgmisesse klassi aasta keskel või kahe klassi võrra kõrgemale «üle hüppata» aasta lõpul. **Ameerikas on niisugune «üle hüppamine»** õige harilik nähtus, sest et üksikutes riikides jäätavad ühe klassi vahele, s. t. lõpetavad 6-aastalise kooli 5 aastaga 30% kõigist õpilastest, ja kaks korda üle hüppavad, seega siis 6-aast. kooli lõpetavad 4 aastaga — 5%. See oleks esimene samm, **mis viiks meid paremale kooli süsteemile** ja ka lähendaks töökooli põhimõttele; ta ei tekitaks mingisuguseid olulisi raskusi isegi koolides ühe õpetajaga.

2) Linnades, kus töötab mitu algkooli, tuleb neid ühendada 2—3 kaupa. Kus aga olemas paralleelklassid, ongi käes tarvilised **välimised tingimused** uue kooli süsteemi läbiviimiseks. Ühendatud koolide ühenimelistes klassides paralleelklassides ühe ja sama aastase õppekursuse asemel seatakse sisse $\frac{1}{2}$ -aastalised iseseisvad kursused ja **klassist klassi viimine** sünnib iga pooleaasta lõpul. 3 kooli ühendamise või 2 paralleeli avamisega oleks võimalus lapsi edasi viia ja seega **grupppeerida** neid töövoimetele vastavalt kolm korda aastas. Mida suurem klasside arv koolis, seda kergem läbi viia see uuendus. Kui kooli ruumid ei lase ühendada kaht kooli täie klassi arvuga, siis tuleb ühte nendest jätta, näit., alamad klassid, teise — vanemad. Igatahes linnades ei tee ka niisugune kooli uuendus suuri takistusi.

3) Väga huvitav selles mõttes on süsteem, mis korraldatud mõnes üksikus osariigis Ameerikas (Kambridsch). Seal on algkoolid kahe-tüübilised — 6- ja 4-aastalised, kuid siiski ühesuguse kursuse ulatusega, mis jaotatakse 3- ehk 2-aastal. kursusteks. Poolkursuse lõpeta-misel sünnib õpilaste ümberpaigutamine: **anderikkamad 6-aast. koolist viiakse 4-aast. kooli**, kus neil jääb veel 2 aastat

õppida, ja sellega siis lõpetavad kooli 5 aastaga 6 aasta asemel. Ümberpöörduvalt, nõrgad õpilased 4-aastasest koolist paigutatakse ümber kuueaastalisesse kooli. Muidugi mõista, võib ka meil linnades niisuguse süsteemi järgi koole korraldada, et võimaldada lastele koolilõpetamist nõnda ruttu, kui seda lubab nende jõud, et nad ei viibiks koolis ühtki kuud rohkem kui tarvis.

Saksamaal ja Helveetsias asutatakse samaks otstarbeks n. n. abikoolid: eraldi anderikkamaile ja mahajäänuile, kuid siiski mitte defektseile. Pedagoogiliselt seisukohalt ei leia meie niisuguseid koole otstarbekohaseks. - Need oleks, nõnda ütelda, tarkade ja rumalate laste koolid.

Rääkides koolituendusest töökooli sihis, ei saa ka puudutamata jätta õige vana küsimust— numbritega õpilaste edasijõudmise hindamist. Muidugi mõista ei ole meie kuigivõrd edasi liikunud töökooli poole sellega, et endiste 5 numbrilise süsteemi asemel n, r, h, kõrgemate koolide eeskujul tarvitusele võtsime. Töökoolis, kus kõik kasvatustegevus on juhitud lapse arenemisele ja kasvatuseloomuannetele vastavalt ja mitte teadmiste hulga kogumisele, kaotab numbrilise süsteemi igasuguse mõtte. Ka siin on meil jälle tegemist keskmise õpilase fiktsiooniga. Tasuda lapse tööd klassis numbritega on lapse äraostmine, ärameelitamine. **Numbritega hindamise** juures ei saa meie tõsiseid tööjõudusid: numbrid ergutavad küll lapsi palavale tööle koolis, iseäranis hindamise ajal, aasta lõpul, aga nii pea kui kaob ergutuse mõju, lõpeb ka töö himu, sest et lapses ei arenenud küllalt püsivad ja kõrged püüdmised. Kõige rohkem katseid numbrilise süsteemi ärakaotamiseks on tehtud Ameerikas ja tagajärjed on olnud igalpool head. Ja teisiti ei või see olagi, sest et numbrilise ärakaotamisega tarvitab õpetaja kõike oma energiat laste huvi tõstmiseks koolitöös ja laps teab, et tema eesmärk koolis on töö ise, mitte aga numbrid selle eest, mis ta teinud.

Töökooli põhimõttele on numbrilise süsteemi igatahes vastuvõtmata ja ta tuleb ära kaotada algkoolis tema terves ulatuses.

Uusi sihte üles seades tuleb ka puudutada uuesti küsimust, mis ka ennem juba arutatud kasvatusetegelaste ring-

kondades, nimelt tundide ülesandmist valmistamiseks kodus. Niisugust korda, kus lapsi sunnitakse kodus, näit., aritmeetilisi ülesandeid tegema, raamatust ära kirjutama või õppima klassitöö jaoks, ei saa kuidagi viisi töökooli põhimõttega kokkukõllasse viia, sest ta käib sellele täitsa vastu. Ameerikas, kus töökool kõige rohkem teostatud, on mitmes ja mitmes üksikuis riigis koolivalitsuste määrustega keelatud kõige vähem 2. alamklassis tundide valmistamine väljaspool kooli. Vanemate klasside kohta on öeldud, et kõik kodused tööd ei tohi kokku mitte üle ½ tunni olla. Juhatuskirjas õpetajatele sell puhul loeme: «õpetaja peab meeles pidama, et koduste tööde eesmärk on arendada lapses iseseisvat töövõimet, mitte aga lõpetada või täiendada klassi tööd». Iseäranis rõhutab juhatuskirja aritmeetika ülesannete otstarbetust. Töökooli seisukohalt on kõige tähtsam, et laps kodus osa võtab igapäisest elust ja tööst, mis on ka muidugi õppimine, elule ettevalmistamine. Kool aga peaks laste kodust tegevust ja tööd kasvatuslisteks otstarbeteks kõige paremini ära kasutama, paremini, kui seda perekond ise suudab teha.

Tähtsaks abinõuks iseseisvas koolis on h e a r a a m a t.

Kuigi mõnikord võib kuulda arvamist, et töökoolis kaotab raamat oma tähtsuse, peame siin iseäranis rõhutama just hea raamatu väärtust töökoolis ja veel rohkem kui õppekoolis. Koolis otsivad lapsed kogemusi ja teadmisi, mis inimeste põlvned aasta sadade jooksul suure vaevaga kogunud. Kõige suurem ja tähtsam osa inimsoo kultuurilisi saavutusi aga on alles hoitud raamatutes. Ja sellepärast samuti kui ei saa ette kujutada kooli tekkimist ilma vaimilise ühiseluta, ei ole ka mõeldav kool, kus ei ole raamatut. Töökooli tähtsamaks ülesandeks on lapsi viia kogu rahva vaimuvara juurde, see tähendab tutvustada neid raamatutega, kus alles hoitud laulud ja lood, eluseadused, loodusvaatlused, ülesleidused j. n. e. Läbiõetud raamatute sisu annab ainet klassis üldisele jutuvestamisele, või veel parem, kirjallikkudeks referaatideks. Sel viisil pandakse laste mõtted raamatute tarvitamisel iseseisvalt liikuma, nii kui seda nõuab töökooli põhimõte. Nii peaks siis raamat, kuid rõhutama veel kord, hea teaduslik raamat, kui tähtsam töö va-

hend, töökoolis olema lastele kättesaadav. Koguni teine vaade aga peab olema meil harilikkude õ p p e r a a m a t u t e kohta. Ilma liialduseta võiksime ütelda, et meil praegu ei ole mitte ühtki õpperaamatut, mis töökooli seisukohalt algkoolis oleks täiesti vastu võetav. Veel rõhkem, töökool ei tarvitagi õpperaamatuid niisugusel kujul, kui meie seda näeme, nad on temale võõrad. Töökoolis leiame meie õppematerjaali laste elust koolis, kodus, seltskonnas ja ümbritsevast loodusest. Mida meie aga ei leia meile lähemast elust ja ilmast, seda peab andma laste arenemisele kohane teaduslik raamat, kuid siis juba algallikat ja mitte teaduse surrogaati, nagu seda pakub praegune õpperaamat. Sellepärast, kõrgest hinnates raamatut, kui teaduse allikat, peame väga ettevaatlikud olema õpperaamatute tarvitamisel, mille läbi kergesti võib kõrvale kalduda õigest sihist töökooli poole.

Üsna selge järeldus sellest, mis öeldud raamatu tähtsuse kohta, on see, et igas koolis, kus püütakse õppetööd korraldada töökooli põhimõttele vastavalt, peab olema hea raamatukogu. Praegu on algkoolides üldse, väikesed erandid maha arvatud, viletsad raamatukogud. Esiteks, puudub meil tarvilisel määral ostarbekohane emakeelne kooli kirjandus ja, teiseks, pandakse raamatukogude korraldamise peale koolides vähe rõhku. Hea koolikirjanduse muretsemine on meil nüüd kooliuuendamise ajal tähtis küsimus ja tema lähendamise kallal tuleb palju töötada kõigil, kellel selleks jõudu.

Raamatud uue kooli jaoks tuleb kirjutada suuremalt osalt uuesti, sest et ka teistes keeltes laste ja populaar-teaduslik kirjandus ei vasta töökooli nõuetele. Kõige rohkem huvi lastele pakuvad algupärased tööd, näit., reisikirjeldused ümber ilma, põhjanabale j. n. e. kus tõesti leidub väga palju loodusteaduslist, etnograafilist j. t. materjaali iseisva mõtlemise ja läbitöötamise jaoks, kuna aga suurem osa laste raamatuid, näit., Veneeelses hästi tuttavad Lunkevitschi omad, ei ole midagi muud, kui vesisemaks ja lahjemaks tehtud õpperaamatud ja sellepärast ilma tähtsusega töökooli jaoks. Koguni teine väärtus oleks raamatul, kust õpetaja kui ka õpilane leiaks algupärasel või lühendatud

ja osalt lihtsustatud väljavõtted loodusteaduslistest uurimistest, ajaloolistest dokumentidest, inimese elu ja tegevuse kirjeldusest j. n. e.

On selge, et koolikirjanduse soetamisele peaks meie asuma kõige suurema agarusega, ja eesotsas seisma peaks siin õpetajaskond ise. Õpetajate seltsid ja ühingud peaksid ergutama omi liikmeid tööle sellel alal. Ka tuleb haridusministeeriumi paluda omalt poolt vastu tulla uue koolikirjanduse muretsemisel, iseäranis kirjastamisel. Kuid veel kord peame hoiatama suurema osa võõrakeelse, lastekirjanduse ja teadpopulaarsete raamatute lihtsa tõlkimise ja kirjutamise eest, kui meie ei taha vastu töötada töökooli ülesehitamisele.

Et aga koolide ülevalpidajad, iseäranis maal, senni koolidele pole neidki raamatuid muretsenud, mis saadaval on, näit., meie laste- ja ilukirjanduses, siis tuleb neid kohustada esimeses järjekorras koolide raamatukogud tarvilisel määral täiendada. Õpetajate liidud võiksid siin oma mõju avaldada kohaliste koolivalitsuste kaudu.

Õppekool ei tunnud sugugi laste tegevust sel alal, mis neid kasvataks tulevasteks ühiskonna täieõiguslisteks liikmeteks. Töökool peab niisugust tegevust lastele võimaldama, töökoolis peavad lapsed õppima avitama üksteist, endid valitsema omi kavatsusi läbi viia püüdma. Teiste sõnadega, töökool ise peaks olema ühiskond, kus valitsevad oma kord ja omad määrused, kus tegelastena näeme lapsi ja õpetajat.

Niisuguses kooliühiskonnas leiduksid mitmesugused organiseerimise tööd kui ka tehnilised ülesanded, mille tähtsine laste eneste hooke jäetakse. Väljamaal, isegi Saksamaal, kus peale revolutsiooni töökooli mõte elavalt liikuma hakkas, on õige laialdaselt tuttav koolides klasside omavalitsus. Mis ta seal enesest moodustab, võiks ehk näha väljavõttest ühest klassikogu (Schulgemeinde) põhikirjast.

§ 1. Meie klass moodustab valitsemise suhtes ühe koolikogu. Iga õpilane on tema liige.

Ta jaguneb poeglase ja tütarlaste osasse, mida aga ühiselt juhatatakse.

§ 2. Juhatatus on valitseja (Verwalter) või tema asetäitja ja nende abide käes. (Abide arv — 12).

§ 3. Valitseja jaotab oma abide vahel järgmised tööd ja valvab nende täitmise järele:

1. Klassitahvli puhastamine.
2. Kaustikute korjamine ja jagamine.
3. Tindi kallamine tindipottidesse.
4. Puudujate ja äraütlemiste ülestähendamine.
5. Õpilaste asjade korrastamine ja õpilaste keha puhtuse järel vaatamine.
6. Talvel ahju kütmine.
7. Klassi raamatukogu hoidmine.

§ 4. Valitseja tähendab üles päeva- raamatus igapäev oma abide töö ja selle täitmise.

§ 5. Töö ärajätmise või mittekorrallikult täitmise puhul nõuab sellele seletust.

§ 7. Korra eest klassis vastutab ainult valitseja, kuid ülevaatusõigus tema ja abide järele on igal koolikogu liikmel.

§ 9. Valitseja ja tema asetäitja valitakse terve klassikogu poolt ühe kuu peale.

§ 12. Igaüks on kohustatud valimist vastu võtma. Ühte ja sama liiget ei või rohkem kui 2 korda järgimööda ja mitte rohkem, kui 3 korda aasta jooksul valitsejaks valida.

§ 14. Kui valitseja oma kohuseid korrallikult ei täida, siis võib teda klassijuhataja tagandada klassikogu ettepanekul 3-kordse hoiatamise järele.

§ 18. Iga klassikogu liige on kohustatud vastu võtma ja täitma oma osa tööd.

§ 21. Lahkumineku klassivalitseja ja abide või koolikogu liikmete vahel otsustatakse klassijuhataja poolt. (Täielik põhikiri v. pedagoogiline kuukiri «Schaffende Arbeit u. Kunst in der Schule. 1921. II.»)

Kuigi niisuguses põhikirjas ja omavalitsuses on üksikud punktid ja asjad, mis meie seisukohalt ehk ei olegi soovitatavad, näit., tütarlaste eraldamine poeglastest, ühektlgne tegevuspõld j. m. t., siiski ei saa põhimõttelikult ütelda midagi niisuguse omavalitsuse vastu. Õpetajad, kes ise on kaasa töötanud niisugusele omavalitsusele, tunnustavad, et ta kõige paremat mõju avaldab korra peale koolis ja klassis, vahekorra peale õpetajate ja õpilaste vahel ja isegi õnnimise ja edasijõudmise peale. Terve riida punktisid ja nõudmisi kasvatavad

lastes kohuse- ja vastutustunnet, mida sugugi ei annud endine kool, ja mille puudus nii silma paistab meie koolides; seliepärast võiks küll julgesti soovitada, et niisugused klasside omavalitsused, kui ettevõtted, mis kooli töökooli põhimõttele lähendavad, sisse seataks ka meie koolides. Nende tegevuspiiri võiks veel laiendada klassiinventaari, õppeabinõude hoidmisega j. n. e. ja, kui nii võiks nimetada, tehniliste ülesannetega, näit., kooliõue, aia korrashoidmine, õppeabinõude valmistamine, puhastamine, parandamine, klassi kaunistamine piltidega, lilledega, akvaariumidega j. p. t., mis annaks lastele tunda, et nad ise kooli loovad ja ise vastutavad selle eest, mis teevad. Tööde täitmiseks, mis üksikuile klassidele ei ole jõudu mööda, ühinevad kõik klassid oma keskel, nii et kool kujuneks suureks pereks, kus vanemad lapsed aitavad nooremaid, kus valitseb rõõmus ja õnnelik õhkkond.

Ütle mata suure tähtsusega töökooli teostamisel on kooli sissesead. Praegusel ajal on meil ainult mõni üksik kool, kus ruumid ja majanduslised tingimused lubaksid sisse seada töökooli. Kõik teised koolid võivad sellest ainult unistada. Kahtlemata on veel kaugel meist see aeg, millal iga kooli juures leiaks rõõmsa tööruumi hõvlipinkidega, õpilaste jõududega haritava aia ja põllutükikese, võimlemise rüüstid vabas õhus, laboratooriumi, raamatukogu lugemistoaga, joonistus-muusika klassi, oma botaanikaai, akvaariumid, oma tehtud laud, toolid, oma valmistatud õppeabinõude kogud j. m. Kuid siiski jääb kogu õpetajaskonna kohuseks ühtelugu, vahetpidamata töökooli poole püüda ja nõuda koolivalitsuste, kui ka haridusministeeriumi kaudu, et kooli ülevalpidajad kõik võimalused kasutaksid koolide majanduslise külje parandamiseks ja tõstmiseks, nagu tarviliste õppeabinõude, raamatute, töökojade sisseseadmine, materjalide j. n. e. muretsemine. Kooliaed ja maa peaks aga küll olema iga kooli juures.

Kuigi meil läheks korda üle saada ainelistest raskustest, mis seotud uute koolimajade ehitamisega ja nende sisseseadmisega, siiski jääb veel üks raskus, mis meile õige suuri takistusi töökooli teostamisel teeb, s. o. nimelt õpetajate puudus üldse ja veel rohkem töökoolis õpetamiseks ettevalmistatud õpetajate

puudus. Meie kõik oleme nii läbi imbutunud vana kooli traditsioonidest ja õppeviisidest, et suurem osa töökooli nõudeid näib meie lõpmata rasketena. Katsetes juhtida lapsi iseseisvale tegevusele avaldub meie saamatuse ja nõrkuse, nii et tihti tõuseb isegi küsimus, kas suudavad uue-
 mad tööviisid anda midagi paremat, kas ehk ei tule jääda endiste tuttavate meetodide juurde, neid täiendada ja parandada. Kõik need kahtlused on muidugi loomulik järelalus sellest, et meie ise vähe tunneme töökooli. Tunneme teda ehk enam-vähem teoreetiliselt, kuid tegelikult on ta meile täitsa võõras. Et aga töökooli realselt näha, peab kõige esiti õpetajate ettevalmistus seminari-
 des pandama täiesti uuele alusele, nii et seminaride kasvandikud kooliõõle asudes tõesti oleks varustatud kõigi tarviliste teadmiste ja oskustega tegevuseks tegevuseks töökoolis. Palju selles suhtes ära tehtud veel ei ole ja ka siin on töö alles ees. Lähemad aastad ei too ka siin suuremaid muudatusi, ja seminaris ettevalmistatud töökooli õpetajat näeme meie ainult tulevikus.

On veel üks tee, mis võib rutemini viia töökooli poole. Kui meie õpetajad leiaksid kuskiltki eeskujutöötamiseks töökooli põhimõtte järel, siis edeneks töö kahtlemata rutemalt ja viljakamalt. Praegu meil seda eeskujutöö ei ole, aga teda peame viibimata looma. Selleks tuleks asutada esialgselt kõige vähem üks eeskujulik töökool, eeskujulik oma sisseseadel kui ka sisemise töö ja elu poolest. Huvitav on meelde tuletada, et kõik töökooli liikumine Lääne-Euroopas ja Ameerikas hakkaski peale üksikuist katseist luua uut kooli uut põhimõttele. Eraettevõtte püüed vabaneda valitseva kooli reshimi mõjust andis tõuke uue kooli loomiseks, ja nüüd on see liikumine kultuurmaades üldiseks saanud. Meil Eestis tuleks aga niisugune katse läbi viia riigi algatusel. Tarvilisi õppejõude eeskujuliku töökooli jaoks tuleb ette valmistada muidugi väljamaal, kõige parem Ameerikas. Kooliruumid, töökojad, laboratooriumid j. k. m., mis tarvis töökoolile sõna täies mõttes, peaks ülesehitama ja sisse seadma haridusministeerium, ja nii võiks juba 1—2 aasta pärast näha kooli, mis tõesti oleks töökool. Tema eeskujutöö saaks kõige paremaks juhatajateks õpetajale, kes püüavad töökooli poole, kuid ei leia

sinna õiget teed. Edaspidi tuleks niisugused eeskujulikud töökoolid avada kõikide seminaride juurde, kuid mitte milgil tingimisel harjutuskoolidena, sest et seminari kasvandikkude saamatud katsed ei suuda kuidagi viisi harjutuskooli eeskujulikuna alal hoida. Muidugi mõista, leiaksid neist koolidest eeskujutöö õpetust mitte ainult seminaride kasvandikud, vaid kõik õpetajad, kes tahaksid õppida tööle töökoolis.

Lõpuks peatame veel ühe asjaolu peal. Mitte ainult meil Eestis, vaid ka väljamaal, kus on liikumine töökooli poole, on seltskond väga vähe temast huvitatud, kuigi asi puudutab meie noorte, meie suurema ja kallima vara hääd käekäiku ja edu. Isegi intelligents, haritud klass tunneb seda uut pedagoogilist voolu väga vähe ja on kindlas arvamusel, et uus kool ei ole muud kui mängukool ja tööõpetus koolis ei ole midagi muud, kui riide lappimine või saabaste tegemine j. n. e., et uues koolis lapsed ainult jalutavad, logelevad ja midagi tõsist ei õpi. Väga väga kurb, et need mõtted õige sügavale juurdunud on ja tuleb palju vaeva näha, et uus koolikord ja tema hääd küljed saaksid selgeks rahvale. Kuid üks on selge, et ilma laiemate seltskonna ringide toetusega ei saa läbi viia kooliuuendust ja selteparast jääb õpetajate kohuseks lastevanemate kaudu kui ka omal tegevusel seltskonda tutvustada töökooli põhimõttega ja ikka-ikka rõhutada, nagu vanast «Carthago peab langema», et uus kool peab olema töökool.

Mis jääks meil ütelda lõpusõnaks? Väljavaated töökooli teostamiseks, isegi kooli lähendamiseks töökooli põhimõttele ei ole mitte kõige paremad ja meeitavamad. Igal pool — koolide ainelises seisukorras, nendes valitsevas vanakooli vaimus, õpetajate puuduses ja puudulikkuses ettevalmistuses, seltskonna ükskõiksuses töökooli vastu on, nii palju raskusi, et meie lähemal ajal töökooli sõna tõsisel mõttes näha ei saa. Kuid kõik raskused, mis meie selgesti ja täie teadvusega ette näeme, ei tohiks küll vähendada meie kindlat tahtmist töökooli poole püüda. Tagasiminekut vana kooli poole ei ole. Meil ees seisab kõrge siht. Tee tema juure on lai, kuid rajamata. Asume julgesti tööle, samam sammu järel liigume edasi, kindlustades seda, mis juba

läbi mindud. Siis jõuame viimaks ometi eesmärgile. Nii tüürib oma laeva merimees kaugelepaistva tuletorni poole ja jõuab viimaks sadamasse. Asjata oleksid püüded ja jõupingutused ainult

seal, kus pole mitte kindlat eesmärki. Kus aga heleda tähena paistab ideaal, seal ei lähe kaduma ükski samm. Julgesti töökooli ideaali poole!

(Lõpp.)

Spordi liikumise puhul kooli-noorsoos.

Dr. H. Jürgenson, tegelik arst.

Üks kõige suurematest kasvatusteadlastest (John Locke) võrdles kord lapse hinge puhta lauaga (tabula rasa). Ehk küll see võrdlus õige võis paista, ei ole ta siiski mitte õige ja nimelt järgmistel põhjustel: Tarvitseb ainult kätte võtta taimeeadust, — juba seal leiame nii mõndagi ühivõivatav Mendeli pärvusseaduse näol, kus nähtlikult ära selgitakse, kuidas mitmevärvilised ühe liigi taimed sünnitavad segavärvilisi noori taimi. Pärvuse mõju zooloogilises riigis on aga palju silmatorkavam, kuna sündinud lapse kohta võib kohe kindlasti konstateerida ühte või teist vanemate aatavilist tundemärki. Nii rumal kui ka ilma pease-nud kodanik ka on, ei ole tema, kui niisugune, sugugi tabula rasa, ta's peituvad juba, kui nii ütelda võib, vanemate komplitseeritud iseloomu jooned in vitro, milliseid ta ei suuda kohe avaldada, vaid ajajooksul neid avaldab ühe või teise kõrvalkalduvusega, mis on osalt rippuvad ümbrusevastis oludest.

Nähes ilma, elades juba mõnda päeva, laps peab tähele panema, mis teda ümbriseb, ja see tähelepanek, lapse ümbrus saab teiseks teguriks, mis ei või jätta avaldamata oma mõju lapse hinge peale. Laps, kes pole kehaliselt mitte in vitro juba oma sündimise päeval, jääb hingeliselt siiski in vitro'sse veel nii mõnigi aasta. Ümbrus ja lapsestruktuur, mis sisaldab eneses lapse isikut, saavad aluseks, mille peale rajatakse inimese tulevane elu, mis ka osalt ära määrab lapse tulevase saatuse. Kui tähele panna last esimestest päevadest, kui palju tööd, keerulisi protseduuri näeme seal. . . . Lapse esimesed koordineerimise katsed, tahimine liikuda, näha kõiki suurte silmadega jne. sisaldavad eneses keerulisi protseduure. See kestab mõned aastad. Lapse hingeelus tuleb nähtavale teine moment, kus saab domineerivaks mäng. Mäng on juba suur samm edasi lapse mõttevõimes. Selleks peab laps küllalt tundma ümbrust, hindama ühe või teise mänguasja väärtust jne. Mängus peitub palju tahtejõudu, tõsidust, esteetilisi löbu lapsele enesele, võib olla, koguni tahimist kasulik olla ümbruskonnale (viimases suhtes saaks kasvatuslikult palju kaasa aidata). Eks ole vist lapsukese mängimise aeg jõekeste kaldal kõige kaunimaks ajaks inimese elus. . .

Järgneb kolmas ajajärk — kooliaeg. Kool, õppimine saab lapse igapäevaseks tööks, ei või enam lapsuke oma tahimise järele mängida oma mängu ilusa jõe kaldal — ei, laps tuuakse müüride vahele, talfe õpetatakse juba inimeste tarkust, mis nõuab

arusaamiseks aastaid, kümneid aastaid ja rohkem. On teada, et see kolmas kooli-ajajärk võib lapse tervise peale jätta kustutamata jälje, sellepärast oleks ka väga soovitatav esimesi kooliaastaid rohkem sarnasteks teha lapse mängu ajajärgu aastadele, sellega lapse mängu tuua kooli. Muidugi oleks siin soovitatav individualiseerimine, lapse psükoogia tundmine jne. Kui laps juba koolis käinud mõne aasta, siis avaldab juba terve kooli ümbruskond (pinkide differentis ja distantis moodud, raamatute kiri jne.) oma kindla kaju lapse organismi peale, nii antropoloogiliselt kui ka tervishooldiselt üldse. Lohaka järelevaatuse tagajärjel omandavad lapsed koolist pika rea haigusi, n. n. «kooli haigusi», mille tagajärjed võivad ennast tunda anda eluaeg. Nagu sellest näha, võib lapse ümbrus koolis saada lapsele tihti väga kahjulikuks, mispärast ka on katsutud leida teesid noorsoo tervise parandamiseks füüsilises kasvatuses. Ehk meil küll on ses suhtes edasi jõutud viimastel aastadel, oleme siiski kaugelt maha jäänud Rootsis ja muudest Skandinaavia rahvastest, kus võimlemist õpetatakse kuni 6 tundi nädalas. Meil on tahtmine õpilasi koormata võimalikult suurema teadusliku bagaashiga, sellepärast arusaadav, et füüsiline kasvatus lonkab. Luges 1921. a. augusti kuu «Kasvatust», leiad iga kasvatusteadlase poolt nõudmist, et tema ala võimalikult põhjalikult läbi võetagu, ainult inseneerid ja arstid vaikivad (pole nemad ka pedagoogid) arvates vist, et nende praktiline teadus ei lähe tarvis inimesele. Kahju küll, kui nii on! . . .

Kuid paneme käe südame peale ja küsime, mis teab aasta kümne või kauema aja järele, pärast keskkooli lõpetamist ülikooli haridusega teoloog matemaatikast, või matemaatika fakulteedi lõpetaja ajaloost (sõdadest jne.)? Kas hakkab aga keegi ülikooli haridusega teoloogi või matemaatikuse «küpsuse» juures kahtlema? Eks oleks vist palju kasulikum seltskonnale, kui ülikoolis, kus keha enam-vähem väljaarenenud, kõvemini õpitakse oma eriala, kui moodsa 8 tunni asemel õpetaja saaks kooli teha 10—12 tundi päevas, — ja seda annaks ükski tervis, füüsiline kasvatus parandamine koolides! Kui ka mõni pedagoogidest on kirjutanud füüsilisest kasvatusesest, käib ta ise — nagu igapäev nähtakse — suve läbi kinnastes. Pole ju ka noorte pühad — Spordipäev 1921. a. kevadel — veel füüsilise kasvatuses võidupäevad. Pole ju veel kindlat süsteemi, miks siis juba olümpiaad teha! . . .

Mõte füüsilise kasvatuses suuresti tähtsusest peaks läbi lööma ka kasvatuseteadlaste juures, igatahes peaks läbi viima füüsilist kasvatuset areneva noorsoo keskel kindla kava järele. Ühendav oleks näha nii noortele kui ka rahvale, kui sammuksid õpetajad ühes oma õpilastega ühiste kava-kindlate harjutuste järele ühistes sporditükkides ühisele olümpiaadale! Eks sammunud kord nii vabarõõgi ohvitseerid oma sõdurite ees verise lahinguväljale kodumaa auku... Ühised aated peaksid olema nii esimestel kui ka teistel. Spordiküsimus, kui niisugune, nõuaks kiiret läbi vaatamist. Spordis peitub palju numbrid, mis mõjuvad kahjulikult, nagu raske atleetika, pikamaa jooksud, väsitavad harjutused jne. Miks ei räägita sellest koolides ja avalikkudel koosolekutel? On õige, sport teeb tugevaks, ilusaks vahest, osavaks, siikseks, kasvatab tahtejõudu, kuid kas teeb ta ka terveks? Tervis on iseenesest peenikeselt defineeritud mõiste, teda tarvitada tuleb ettevaatlikult! — Ega veel see, et inimesel hea meel on, et tal palju jõudu ja suured lihased on, ei tähenda, et ta nimelt ka terve on, — otse vastuoksa, suurendatud süda, neerud jne. on just haiguse tunnemärgid ja saavutatud noorte juures peaaegu liikult spordi läbi. Pidagu seda meele vaimustatud spordimehed! — Eks peaks koolides leiduma tabelid ka n. n. «Spordimeeste haiguste» üle, nagu neid leidub «koolihaiguste» üle? On õige, igal inimesel on oma struktuur, üks või teine spordi haru mõjub üksikute peale mitmeti, kuid üldiselt mõjub ta ikka varem või hiljem ühtemoodu. Ei ole ju kõik terved. Sarlakid läbiteinud lapsed kannatavad tihti neeruhaiguste all, mispärast neile sugugi ei ole soovitatav osa võtta ujumisvõistlustest, kus külm vesi võib kaudselt mõjuda neerude peale väga halvasti, teistel on süda nõrk — jooksmine täiesti lubamata jne.

Meie Eesti teadusemehed on vähe sulge kätte võtnud spordiküsimuse selgitamiseks, kui on midagi tehtud, siis rohkem pealiskaudselt. Nimetata võiks siinkohal ainult prof. Paldrocki, kes kevadepoolisel talvel 1921. a. kõnet pidas spordi üle. Prof. Paldrock toob ette selgeid näitusi, kuidas mitmeti mõjub üks või teine spordiharud. Ta toob ette Joffa uurimisi, kes näidanud, et Kalifornia üliõpilastel jalgpalli trainiingil tarvis läks toiduaineid järgmises proportsioonis:

260 gr. munavalget,
416 „ rasva,
710 „ söevesinikke (jahuainet),
kuna aga V o i f i järele on teada, et 70—75 kilogr. töötaja inimene päevas tarvitab ainult
118 gr. munavalget,
56 „ rasva,
500 „ söevesinikke.

Nagu sellest näha, tarvitavad jalgpalli mängivad üliõpilased kaks ja rohkem korda aineid ära, kui tugevad töötajad mehed! See lihtne võrdlus näitab juba, et spordiajaja peab vastavalt sööma, kui ta mitte ei taha haigeks jääda nõrkemise tagajärjel puuduliku söögi tõttu. Ei mõju ju iga sport ühtemoodu, ega nõua ühtemoodu toit, —

juba ses mõttes tuleks siis ettevaatust pidada! Kliima, koha kõrgus, temperatuur jne. avaldavad ka oma mõju. Külmas õhus töötavad rohkem neerud, toiduained saavad korralikumalt ära seeditud, soojas õhus töötavad rohkem nahk, neerud saavad puhata. Seepärast ei tohikski neeruhaiged lapsed külmas kohas olla, et mitte sundida nii kui nii haigeid neere veel rohkem töötama. Edasi on kindlaks tehtud, et ujumisel on kopsude ventilatsioon umbes 10 võrra suurem kui puhkel, ja ligi 21 korda suurem kui mäkke minemisel. Jälle tähtis näpunäide! Sport iseenesest on töö, mehaaniline tegur. Tema sunnib inimese keha, kui niisugust, masina taoliselt käima, kus juures — nagu teada — see seda rutem kulub, rikkri läheb, mida rohkem ja mida kiiremini masin käib, kui mitte inseneer siin juures abiks ei ole. Ka areneva lapse keha võib samuti nagu masinigi varsti kuluda, kui vastavad inimeste-inseneerid vahele ei astu. Kuna masina juures asi lihtsam, töötab välja inimese keha päeva jooksul toksinidid (mürke), mis teda ei luba töötada vahetpidamata nädalatekaupa, nagu seda võib masin, vaid mis teda suigutavad unele 24 tunni järele. Füsioloogia katsed väikeste kutsikatega teavad rääkida, et kui kutsikaid mitte lasta 4—5 päeva järgimööda magada, siis nad ära lõpevad. Seletus — intoksikatsioon. Kuid sport iseenesest, kui ta juba sünnitab väsimust, on ka intoksikatsioon, sellepärast ka see raske uni pärast sporti. Nii siis on inimese sisemisel keemilisel produktioonil suur tähtsus tervele suhtes.

Silmas pidades sporti kui niisugust, tema väärnähtusi (sisaldab ju sport eneses ka rasket atleetikat ja teisi kahjulikke harusid), teades n. n. «spordi haigustest», — ei või siiski konstateerimata jätta füüsilise kasvatuses ülisuurt tähtsust, — ei, tuleb iseäranis alla kriipsutada füüsilise kasvatuses pedagoogilist tähtsust, mis normeeritud kompetensete instantside pooli, kui vastumõjuvat terviseabinõu n. n. «kooli haiguste» ravitsemisel!... Võimlemise tundide arv tuleks 6-ni nädalas tõsta, nagu Rootsis, olümpiaadadel ei tarvitseks nimetada võitjate nimesid, mitte lasta siile tulla auahnuusel, — olgu füüsiline sport lapsea põlve edasikestvaks mänguks!...

Kui praeguse aja noorusele ja inimsusele ette heidetakse aadete vaesust, tõest mittelugupidamist, küpsuse puudumist, siis pööratagu tagasi kuldseisse lapsepõlve aegadesse: füüsiline kasvatus ja tema ilusam siht — kosutav mäng — vahest toob jälle kätte tõsidust, tõearmastust ja mehelikku küpsust! Vist kõige kohasemalt ütleb asja kohta Nietzsche: Reife eines Mannes — das heisst den Ernst wiedergefunden haben, den man hatte als Kind beim Spiel. Nii siis, tagasi mängule! Kasvatuseteadlased, tõmmake suur kriips alla füüsilisele kasvatusel oma kavade raamatus! Olgu füüsiline kehakultuuri arendamine meie tulevate põlvete juhtidel südamepalavamaks sooviks!...

Välja spordist akrobatism! Olgu tervitatud kena lapsepõlve mäng!...

Tartu, 23. VIII. 1921.

Ühis-Soome koolikongress Helsingis

20.—22. juunini s. a. (Järg.)

Keskooli (oppikoulu) sektsioonis kõnelesid mag. E. A. Saarimaa, prof. Bån A. ja koolinõunik S. Nyström.

Mag. S a a r i m a a kõneles rahvaluule käsitlemisest emakeele õpetuses. Rahvaluulel ei ole veel kohast aset koolis. Oma sisu poolest sobib suur osa sellest juba alamale astmele, nagu muinasjutud, laste laulud, vanasõnad ja mõistatused. Esimesed lugemikud peaksid seda enam silmas pidama. Kalevala lugemine ei ärata kooli keskmisel astmel küllalt huvi ja tähelepanu, sellepärast tuleks siin põhjalik muutus ette võtta. Eepose sisuga, mis muinasjutuline on, tuleks tutvustada juba alamal astmel. Ülemal astmel tuleks selgitada Kalevala iseloomusid, tema ilu, tähtsust jne., iseäranis ettekannete näol. Kõrgemates klassides arutatakse veel rahvaluulet süstemaatiliselt.

Teisena kõneles prof. B å n Ungari keskooli nüüdsest seisukorrast ja selle tulevastest ülesannetest. Ette tuues kooli puudused, millest tuleb nimetada ka õpetajate kitsast majanduslikku seisukorda, toonitas kõneleja hea õpetajakonna kasvatamise tähtsust ja tema majandusliku olukorra parandamist. Peaks vähendama liiga suurt õpilaste arvu klassides. Soome-Ugri rahvastel tuleks oma haridusele soetada enam rahvuslikku jõudu. Seda peab tegema kool, kellel tuleb tutvustada sugulusrahvaste kirjandusega ja iseäranis rahvaluulega heade tõlgete kaudu, mida võetaks lugemikkudesse, et nende abil viia õpilasi sugulusrahvaste oludesse, iseloomusse ja haridusse. Kõneleja nimetas Ungari suurte kirjanikkude teoseid, mida selleks otstarbeks tuleks tõlkida teiste hõimrahvaste keeltesse. Kalevala ja Kalevipoeg on hästi tuntud Ungaris ja tõlkes lugemikkudele kättesaadavad, kuid Ungari rahvaluulet ei ole Soome ega Eesti keelde tõlgitud. Samuti tuleks tähele panna muidki töid kunsti ja teaduse alalt, milles rahvuslik iseloom kõige paremini avaldub. — Kõne lõpul tegi prof. Bån järgmised ettepanekud :

1. Ühis-Soome kongressil tuleks pöörata Soome ja Eesti valitsuste poole palvega, et võimaldataks kellegi soomlase ja eestlase reis ja viibimine Un-

ris pikemaks ajaks, mille jooksul ta võiks põhjalikult süveneda Ungari keelde, rahva elusse ja haridusse, samuti Ungari luule iseloomu. Luuleteoste tähtsamad osad tuleksid tõlkida Ungari kirjanikkude, võimalust mööda luuletajate abil. Nii võiks saada igas suhtes täielised tõlked, mis ei kaotaks oma rahva iseloomu.

2. Kongressil tuleks paluda Soome, Eesti ja Ungari koolivalitsustelt, et nad hoolitseksid selle eest, et keskooli ja teatud mõõdul rahvakooli õpperaamatutes antaks ruumi sugulusrahvaste kirjandusele, rahvaluulele, rahva elule, kunstile ja teadusele. Esimesel joonel lugemikkudes ja luule, kunstiajaloo ja ajaloo õpperaamatutes pööratagu suuremat tähelepanu Soome-Ugri rahvastele.

3. Mainitud valitsustel tuleks anda määruseid selleks, et Soome-Ungari rahvaste kultuuride vaatekohte pandaks iseäranis tähele muusetimide varustamisel ja noorte kunstnikkude läkitamisel välismaale uurimisreisidele.

4. Kongressil tuleks paluda, et mainitud valitsused vastamisi toimetaksid õpetajate (professorite, dotsentide) ja kuulajate vahetamist.

Selle kõne kohta võttis sõna M. P e s o n e n ja avaldas järgmisi mõtteid : Soome ja Eesti keelte mõistmine peaks saama nii üldiseks, et üksikeisest aru saaks. Selleks tuleks õpetada koolides sugulusrahvaste keelt ja selleks tuleks ülikoolidel asutada lektoraadid suguluskeelte õpetamiseks õpetajale. Koolides tuleks eriainet, maateaduse, ajaloo, kirjanduse jne. õpetusel silmas pidada sugulusrahvaste olusid.

M. Pesonen esines sooviga, et keskooli sektsioon paneks ette Ühis-Soome kongressile :

1) paluda Soome valitsust, et Helsingi ülikoolis asutataks Ungari ja Eesti keelte lektoraat ;

2) paluda Ungari valitsust, et Budapesti ülikoolis asutataks Soome keele lektoraat ;

3) paluda Ungari, Eesti ja Soome valitsusi, et nende maades alamal ja ülemal kooliastmel rohkem kui enne pandaks tähele sugulusrahvaste olusid ;

4) et valitaks toimikond, millesse kuu-

luks kolme maa esitajad igast ühest kaks liiget, kelle hooleks oleks koostöötamine ühiste kultuurküsimuste kallal, kaasa arvatud ka need küsimused, mida sisaldavad prof. Bani ettepanekud.

Sektsioon võttis vastu need ettepanekud ühel häälel.

Siis kõneles koolinõunik S. Nyström Prantsus ja Inglis keele kohast keskkooli õpikavas. On nõutud võõraste keelte õpetamise vähendamist koolides, muu hulgas teise (Prantsus, Inglis) keele väljajätmist. Prantsus keelel on suur tähtsus. Meie kunst on isiklikus kokkupuutumises ja keele abil palju äratust saanud Prantsusmaalt ja peab ettepoolegi saama. Selle keele oskus on ka poliitiliste ja kaubanduslike suhete pärast tarvilik. Peab oskama ka Inglis keelt. Selle maa nägevus, kultuur ja keele ehitus ja meie paratamatud suhted selle vägeva rahvaga kõnelevad selle keele vajadusest ja paratamatusest. Koolil tuleb siis anda põhi nende keelte õppimisele, peasjalikult ülemal astmel. Kõneleja pani sektsioonile heakskiitmiseks ette, et Saksa ja Inglis keelt ei tuleks vähendada kooliaja pikkuse muutes.

J. Annusson andis seletust keelte küsimusest Eesti koolides, näidates püüdu keelte arvu vähendada.

Ameerika soomlaste esitajad avaldasid lootust, et palju õpetatakse Inglis keelt, kuna see on kõige vägevam ilmakeel ja vastaks maalt väljarännanute vajadustele. —

Pärast läbirääkimisi koosolek võttis vastu kõneleja ettepaneku.

Lastekaitse sektsioonis kõneles koolinõunik J. H. Tunkelo laste eest hoolitsemisest. 1917. a. arvustiku järele oli Soomes alla 1-aastaste laste surevus 118 tuhande kohta. Samal aastal oli 60—70-aastaste surevus 39,57 tuhandest. Laste surevuse protsent näitab, et rahvaarvu suurenemine läheb tagaspidi. Tuleb juba esimesest eluaastast peale vahendid otsida noore elu alalhoidmiseks, kuid laps vajab samuti isiklikku hoidu, kasvatust. Selle aluseks on kodu. Aga kõik kodud ei ole kasvatusvõimelised. Kasvatusasutustes on suurem osa lastest, kelle vanematel ei ole kindlat elukutset. Veerand hoitlastest on abieluta emade omad, kes ei ole läbi saanud ilma ühiskonna toetuseta. Sotsiaoloogilised uurimused näitavad, et abi tarvitatakse mujalgi. Rahvarikastes

keskkohades, vabrikuasundustes ja eeslinnades on 66% lapsi kasvatusasutuste hooldatavad. — Rahvas, kes tahab et tal tulevikku on, peab tähtsaks lastekaitset. Saksa uus lastekaitse seadus ütleb: «Iga Saksa laps on õigustatud sama hoidu ja kasvatust. Kui vanemad ei saa seda anda, on see ühiskonna ülesanne». Meil on lapse õigus olnud tundmatu asi. Alles nüüd on hakatud sellest kõnelema. Soome lastekaitse seaduses, mis on praegu ilmumas, üteldakse: «Kõik abi, tugi ja kaitse, mida vanemad, hooldajad või muud, kes loomulikult või maksva seaduse põhjal selleks on kohustatud, ei saa rahuldaval määral anda või kindlustada alaealisele, on ühiskonna kohustus anda. Hoidva lastekaitse tegevus jaguneb igade järele: koolielne, kooliaegne ja koolijärgne. Kõige pealt tuleb tõsta koduste kasvatusvõimete, mis edeneb seda enam, mida enam saadakse haritud kasvatajate aktiivset kaastööd. — Kõnet selgitasid udupildid.

Tehnilises sektsioonis kõneles inspektor J. Kekonen Soome kutseõpetusest. Kõneleja andis ajaloolise ülevaate ametiõpetusest Soomes ja peatas uue, mineval aastal antud määruse juures, mis korraldab alama ametiõpetust rahvakoolis ja jätkuklassides üldiselt ja jätkuvalt.

Õpetaja sektsioonis kõneles K. Ahtiala Soome õpetajate ühinemisest, ette kandes selle ajalugu ja nüüdist seisukorda ning tegevust.

Inspektor O. J. Kiesel kõneles Eesti õpetajate liitumisest. Jälgides õpetajate ühinemise algelid Vene ajal, andis kõneleja ülevaate nüüdse Eesti õpetajate Liidu koosseisust, tema tegevusest ja tegelastest.

Samal päeval kell 1 oli koolimajas Lapinlahten k. 6 esperantistide koosolek, kus V. Setälä kõneles rahvusvahelise abikeele tähtsusest Soome rahvaste suhetes.

Kell 2 korraldas tehniline sektsioon õpikäigu kõrgemasse tehnikakooli.

Kell 5 jätkas prof. Bani oma kõnet nüüdsest Ungarist keemia laboratooriumis.

Kell 6 oli samas kohas toimkondade liigetele nõupidamine lähema koostöötamise viisidest hõimrahvaste vahel. Koosolekul kiideti heaks keskkooli sektsioonis vastuvõetud otsused.

Õhtul oli Soome operis Armas Lounise rahvuslik ooper «Kullervo» helilooja enese juhatusel. Nimiosas esines Soome kuulsam näitleja Yrjö Somersalmi. Vaatamas oli palju eestlasi.

Rahvusteatri etendati Björnsoni «Maateadust ja armastust». — Uues üliõpilaste majas oli suurem koosolek soomlastele, eestlastele ja ungarlastele.

Kui kellegil veel aega jäi, või kui keegi selleks aega võttis, siis ta käis veel Tehtankatu koolis näitust vaatamas. Kooli alumisel korral olid Soome suuremad kirjastusärid kooliraamatute ja muude õppevahendite näituse korraldanud. Eesti näitus oli maja ülemisel korral. Kõigi raskuste peale vaatamata olid selle korraldajad, pr. Varma, herrad Kilgas, Kuusik, Taska ja Ussisoo, Eesti näituse nii ülevaatliskuna ja maitserikkana esitanud, et see soomaste tähelepanu ja lugupidamist äratas. Eksponaadid olid süstemaatiliselt valitud ja suutsid pilti pakuda üksikute koolide tööst. Peale maalide, joonistuste, käsitööde ja tütarlaste näputööde oli näitusel välja pandud vanem ja uuem Eesti koolikirjandus, mille õpetaja M. Küla oli kogunud.

Samal korral oli ka Ungari koolinäitus, mis maa kauguse tõttu ei saanud täieline olla. Kõige täielisem vast oli koolikirjanduse osa. Selle eest avati kongressi lõpupäeval Galerie Hörhammeris, Kasarminkatu 23, Ungari rahvusliste käsitööde ja kunsttööde näitus, mis piinliku valiku ja korralduse tõttu selge ülevaate ja kõige parema mulje jättis. Seal oli lihtsate maainimeste töid rahvavärvides ja kunstiosaval valmistatud nüüdisaja riideid, mis seuravad rahva kirjasid ja tööviise. Ungari rahvavärvid on enam-vähem tagasihoidlikud, kuid mõned ehted, vaibad jne. pakuvad siiski hoopis kirjumat pilti kui meie või Soome omad. Näituse asjad olid müüdivad ja väga odavad.

Kongressi kolmandal päeval juhatas üldkoosolekut Bán Aladar. Esimesena kõneles lektor Ispanovits Sándor selges Soome keeles Budapesti koolioludest.

Kõneleja tähendas, et Budapesti koolidest on teel suurem kogu õpilaste töid, mis ei ole jõudnud päralt kongressi ajaks. Ta palus luba kinkida need as-

jad Soome pedagoogilisele muuseumile. Kõneleja lõpetas järgmiselt:

«Ja nüüd kõne lõpul pean tegema otsekohese tunnustuse. Selle kõne oleks võinud pidada juba 1914. aastal, sest sellest ajast on meie kooliasi vaevalt ühe sammu edasi läinud, mõnes asjas tagasigi. Sõe puudusel peetud pikad talvised vaheajad (sel aastal näit. 5. kuud), moraalne vapustus ja laste majanduslike tarbeasjade puudus mõjuvad takistavalt meie töösse ja püüetesse. Kuid peab ütleva, et Budapesti õpetajaskond, ehk ta küll võitleb majandusliku kitsikusega, töötab heal meelel, teab oma kohust ja on teadlik oma töö tähtsusest.

Meie õnneks, nagu ju mainitud, Budapesti koolide seisukord oli juba enne sõda nii kõrgel, et vaatamata neist mitmest rikkiläänud aastast, ei ole just midagi palju soovida. — Kui meie aga mõleme, kui kõrgel meie õpetusasi oli 1914. aastal, siis tuleb mõte, et kui kõrgel oleks siis Budapesti haridus, kui ei oleks olnud kuut sõjaaastat.

Agas meis elab kindel lootus, et tulevik saab kaunim nüüdisajast, sest me loodame oma jõu ja sitkuse peale.

Meie kõrges töös annab meile tuge see teadmised, et — kui ka mõtetes — Soome ja Eesti õpetajaskond on alati meiega».

Teisena sai sõna Ingeri seminaari juhataja ja rahvaülikooli tegelane K. Tynni, kes andis ülevaate Ingeri oludest.

Ingerlased teadvad end soomlased olevat. Ingeri on igivana Soome hõimude asupaik. Koguni neli erihõimu on ingerlaste nüüdises asualas. Ingerlaste arv on praegu umbes 125.000. See väike hõimurahvas võitleb rahvusliku olemasolu eest, lootes, et teda kord tunnustatakse. Ingerlaste rahvuslikku iseteadvust on alal hoidnud iseäranis nende rahvakirik.

Rahvuslik võitlus oleks ingerlastele üle jõu, kui ei püsiks teadvus, et oleme soomlased ega taha muuks saada. Oma pärast kultuuri on Ingeri intelligentsil, ja selle keskel on ta säilinud võbrast survest hoolimata. Ingeri õpetajaskond on rahvuslikult teadlik ja tema on kasvatanud intelligentsi. Õpetajaid on kasvatanud Kolppana seminaar, mis oli soomekeelne ja hästi soomekeelne 1891. aastani, mil õppekeeleks tehti Vene

keel. Tehti mõni muugi muutus, kuid seminaaris säilis Soome vaim, mille oli loonud seminaari esimene juhataja Oskar Grundstroem. Veerandi aastajaks kestes on seminaar annud 80 õpetajat, kellest 50 töötavad Ingeris õpetajatena. Ingeris on 314 Soome kooli, mille kandvaks jõuks on Soome õpetajad. Rahvahariduse selts ja noorsoo seltsid töötavad rahvuslikus vaimus.

Teise revolutsiooni ajast on Ingeris tugev isevalitsemise aade, olgugi kogukondliku valitsemise aade, hoolimata sellest et viimastel aastatel seda tööd lõhutakse, mida seal on tehtud rahvuslikus sihis. Varem on jäänud kõigest, kuid neist tärbab uus elu.

Viimasena kõneles koolinõunik A. v. B o n s d o r f f ainest: ühiskond ja kasvatav põlv. Kogu sotsiaalpoliitika tuleb keskendada laste ja noorsoo alale. Kõigile peab kindlustama võimaluse peaseda haridusele. Lapse õiguse kindlustamine on ühiskonna peatlesanne. Vanemate kohustus on hoida ja kasvatada lapsi. Ja neil ükski on seda armastust ja hellust, mis on lapsele kui linnule õhk ja kalale vesi. Kuid kõigil vanemal ei ole selleks võimet.

Kool on vanemate abiks. Kuid riigivõimul ei ole korda läinud seda kõigile pakkuda enne kui alles viimastel aastakümnetel. Ainult rahva vähemus võis tutvuneda riigi seadustega. Laste eest hoolitsemine kooli kaudu on eilase päeva laps ja raske on olnud sellekski saada tarvilikku kindlustust.

Aga üldine rahvakool jätab lapse selles eas kõrvale, kui noor inimene on kergesti anduv kiisatustele. See juhatas, mis oleks teinud noore kõlblikuks rahva õiguste ja ülesannete täitjaks, just puudub.

Riigi kokkuhoidlik majapidamine on mõistlik, kuid see puutub ainult ainelisi väärtusi. Kuid riigi kõige tähtsamat omandust, tema inimainet, tuleb veel palju enam hoida. Ei see ole hea rahvamajandus, kui lapsed võivad saada alaväärtuslikkudeks ja püsida kehuses. Õige kokkuhoid nõuab nende peastmist pidama ühiskonna kõige tähtsamaks ülesandeks. Riigi ja ühiskonna kohustus on seal, kus kodu ei jaksa lapsi oma kaitse alla võtta. Kool ei saa seda küllaldaselt teha. Selleks on tarvis eriasutusi.

Ebaterve ümbrus ja puuduv hoid on selles süüdi, et rahva ainest kasva-

vad ühiskonna olude vihkajad. Kui siis noored rikuvad ühiskonna korda, toimeta seadus noorega samuti kui teise-
gagi. Lapsi kuulutatatakse karistus-
teks 15, mõnes maas 12-aastastena.

Kasvatav inimene jäetakse liiga vara oma hooliks. Peaks antama seadus, mis kindustaks lapsele õiguse, teatud eani saada ühiskonna kaitset.

Sellega olid üldkoosolekul peetavad kõned lõppenud. Peatoimkonna juhataja M. P e s o n e n kandis ette eelmisel päeval keskkooli sektsioonis prof. Bani kõne põhjal vastuvõetud otsused lektoriametite asutamist, sugulusrahvaste oludega tutvustamisest ja toimkonna moodustamisest. Üldkoosolek kiitis need ettepanekud heaks ja valis toimkonna järgmises koosseisus: Ungarist prof. Bani ja prof. Gyul-Zolnai, Eestist Haridusministeeriumi kooliosakonna juhataja G. O i l t i k u ja prof. P. Põ l l u ning Soomes inspektorid M. P e s o s e ja A. J o t u n i.

Kell 12 algasid sektsioonide koosolekud. Rahvakooli sektsioonis kõneles õpetaja M. K ü l a Eesti koolikirjandusest. Selgitades Eesti koolikirjanduse arenemise tingimusi enne emakeelset kooli ja emakeelse kooli ajal, andis kõneleja selge ülevaate üksikute õppeainete järele, oma kõnet osalt soomestades, nii et sellest kõik kuulajad aru said.

Järgmisena kõneles koolinõunik H. J. M i k a n d e r rahvaülikoolidest. — Rahvaülikool on põhjamaadele omane kool. Tähelepanavaks teguriks rahva kasvatuses ja rahva elus rahvaülikoolid on ainult põhjamaades: Daanis, Norras, Rootsis ja Soomes. Rahvaülikoolide mõjul Daanias on sõna kõige paremas tähenduses talupojamaa. Rahvaülikool, see «talupoegade ülikool», on tähtsal määral olnud rahva vaimlise, majandusliku, riikliku ja rahvusliku elu tõstjaks.

Soomes rahvaülikool on tegutsenud 30 aastat. Praegu meil on 43 rahvaülikooli, neist 29 soomekeelset. Õpetajaid on 240 ja õpilasi 2300, mehi ja naisi 18—30-aastaseid. Üldse on Soomes umbes 30.000 isikut, kes on käinud rahvaülikoolis ja tegutsuvad maa- ja kodumajanduses, õpetajatena, kogukonna, ühistegevuse ja majanduslikul alal, riigipäeval rahvaesitajaina ja ministritena. Eelarvamused rahvaülikoolide

Kirjandusest.

Saksakeelsed kasvatusteadlised ajakirjad.

E. Martinson.

(Järg).

Toimetusele tulevaist kasvatusteadlistest nädalajakirjadest oleks nimetada:

1. „Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung“ on Saksa õpetajateseltsi häälekandja ja antakse välja selle seltsi poolt Berlinis (Berlin C 25, Kurze Str. 5) kahes väljaandes: A-väljaandel on lisaks: „Blätter für Pädagog. Literatur“ (kord kuus), „Jugendschriftenwarte“ (kord kuus), „Blätter für Schulrecht“ (kord kuus) ja „Blätter für Schulzählungen“ (kord veerandaastas); B-väljaandel on lisaks kõik eelnimetatud ja peale selle veel „Beiblatt des Lehrerverbandes Berlin.“ 50. aastakäik. Leht ilmub suure trükipoogna suuruses. Hind: A-väljaandel 11, B-väljaandel 16,50 marka veerandaastas. Leht käsitleb peaaesjalikult hariduspoliitilisi, koolikorralduslisi ja eraldi õpetajaskonda puutuvaid küsimusi. Olles õpetajaskonna üldine häälekandja, annab ta laialdase ülevaate terve Saksamaa koolielust.

2. „Leipziger Lehrerzeitung“ on Leipzigi õpetajateseltsi häälekandja. Ilmub Kurt Wehneri juhatusel Leipzigi (Leipzig-Sellerhausen, Bautzmannstr. 20) nimetatud seltsi väljaandel kord nädalas (väljaarvatud pühad) harilikult 1½ suure trükipoogna suuruses. Lisad: „Jugendschriftenwarte“ (eespool nimetatud) „Literarische Beilage“ ja „Wissenschaftliche Beilage“ — viimased kumbki 8 korda aastas ½ trükipoogna suuruses. 28 aastakäik. Hind ühes lisadega 8 marka veerandaastas. Peale hariduspoliitiliste, koolikorraldusliste ja eraldi õpetajaskonda puutuvate küsimuste käsitleb leht ka rohkem kui eelmine kooli sisemist külge puutuvaid küsimusi, peaaesjalikult lisades, kuid muidugi mitte sel määral kui „Kasvatuse“ eelmises numbris nimetatud kuu- ja poolkuurkirjad.

3. „Pädagogische Reform“ antakse välja samanimelise ühingu juhatusel Johannes Hein'i toimetusel W. Senger'i talitusel Hamburgis (Hamburg 36, Rothenbaumchaussée 15, Curiohaus). On ühtlasi Hamburgi õppeabinõude näituse ajakiri. Ilmub igal nädalal ½ suure trükipoogna suuruses. 45. aastakäik. Lisaks kord kuus „Jugendschriftenwarte“ (eespool nimetatud) Hind 7 marka veerandaastas. Peale koolielu päevaküsimuste käsitletakse lehes suuremal määral kui eelmistes nädalajakirjades

kooli kasvatusõpetuslist külge, niipalju kui seda lubab lehe veikene ruum.

4. „Der freie Lehrer“ — Saksamaa sotsialdemokraatliste õpetajate tööühingu häälekandja. Ilmub ühe suure trükipoogna suuruses kord nädalas Berlinis (Berlin SW. 68., Lindenstr. 3). 3. aastakäik. Hind 7,30 marka veerandaastas. Leht käsitleb avaralt seisukohalt kooliuuenduse küsimusi.

5. „Deutsche Schulpraxis“ ilmub Dresdenis Dr. R. Seyfert'i väljaandel iga kahe nädala järele kaksiknumbrina trükipoogna suuruses. 41. aastakäik. Asutatud E. Wunderlich'i poolt. Kaasanded: 8 numbert „Pädagogischer Führer“ (peasjalikult raamatute arvustused), 3 numbert „Lehrmittelschau“ ja 12 numbert „Pädagogisch-psychologische Studien.“*) Hind 5 marka veerandaastas. Leht teeb tegemist peaaesjalikult pedagoogiliste ja metoodiliste küsimustega.

Ülalnimetatud lehtede hinnad on maksivad Saksamaa kohta. Meil on nad tublisti kallimad. Nii tuli toimetusele maksta: „Neue Bahnen“ 52,80 m aastas, „Die Arbeitsschule“ — 28,80 m., „Die neue Schule“ — 38,40 m., „Schaffende Arbeit“ — 18 m., „Zeitschrift für Pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik“ — 28,80 m., „Pädagogische Reform“ — 33,60 m., „Allgemeine deutsche Lehrerzeitung“ — 48 m., „Leipziger Lehrerzeitung“ — 38,40 m., „Deutsche Schulpraxis“ — 24 m. Võimalik, et nende hindade varsti jällegi tõstetakse, nii et tuleval aastal on hinnad vististi teistsugused.

Õpetajate liidu juhatus on valmis soovikorral tellima Saksamaalt kasvatusteadlisi ajakirje õpetajate liitudele ja seltsidele kui ka üksikuile õpetajatele. Parem oleks, kui tellijad tellimishinna saadaksid Saksa markades. Kui see võimata, saadetakse lehehind Eesti markades päevakursi järele, arvesse võttes umbkaudu neid hindasid, mis toimetus maksnud. Lõpuarve tuleks siis muidugi pärast teha. Kes veel tänavuaastaseid lehti soovivad tellida, teatagu sellest ühes tellimisraha ärasaatmisega hiljemalt 1. novembriks Liidu Juhatusale (Tallinn, Pikk t. 54). Tuleva-aastastest tellimistest tuleks teatada hiljemalt 1. detsembriks.

*) Kaasannetest on toimetus saanud sel aastal ainult nr. 5/6 „Pädagogischer Führer“.

E. M.

G. Vilberg. „Harjumaa“, Maateadusline lugemik.

Kirjastusühisus „Loodus“, Tartus 1921, 224 lhk., hind 215 mrk.

J. Kentš.

Käesolev teos viib meid kodumaa tundmaõppe alal tubli sammu edasi. Tema vaatlumise alaks on küll üksainus maakond — Harjumaa, kuid selle eest on siin tungitud peenestusse, on püütud täpsalt edasi anda neid

pilte, tundeid ja muljeid, mida äratanud autoris kirjeldatav ala. Peab tähendama, et autor oma ala hästi tunneb. Ta on Harjumaal üles kasvanud, on siin kaua-aegne rahvaskooliõpetajana töötanud, ka on ta siin palju ümber reisinud.

Sellepärast võib teda kui asjatundjat teejuhti ja seletuseandjat täiesti uskuda. See annab ka tema teosele tüseda tõsise tööilme.

Ühtlasi tahab „Harjumaat“, nagu seda autor eessõnas seletab, olla ka äratajakas, virguttajaks ja teerajajaks kodumaa detailsemale kirjeldamisele. Ning sedagi ülesannet võib ta eduga täita. Nooremad kodumaa kirjeldajad võivad G. Vilbergilt palju õppida, muu seas ka, näit., seda, kuidas oma tööd keeleliselt ja stiililiselt viilida, et ta ladus ja sorav välja tuleks. On ju G. Vilberg meil tuntud mitte ükski kodumaa geograafina ja botaanikuna, vaid ka keelemehena. Jääme lootma, et G. Vilbergi „Harjumaale“ varsti ka kõik meie teised „maad“ (Järva-, Viru-, Tartu-, Võrumaa jne.) järgnevad.

Sisu poolest erineb „Harjumaat“ kahte ossa. Esimene osa, lhk. 9—54 annab üldise vaate Harjumaast. Oma korda erineb see osa veel kaheks: 1) üldine Harjumaat füüsika- ja kultuurgeograafiline ülevaade ja 2) maastikuline kirjeldus. Mainitud esimeses osas antakse täieline geograafiline ülevaade Harjumaast. „Üldine maapinna kujud“ on siin enam-vähem konspektiivselt esitatud, kuna teised peatükid, nagu „jõed“, „järved“, „küläd“, „peatööd“ jne. üksikasjalisemalt ning ülevaatlikkumalt on käsitatud. — Rohkem tähelepanu teenib igatahes „Maastikuline kirjeldus“. Seda enam tuleb juhtida õpetajate ja ka teiste harilaste tähelepanu selle osa peale, et siin meil esimest korda asjalise „maastikulise“ kirjeldusega esinetakse. Teadupärast viibib ju „maastikkude küsimus“ meil alles uuduse staadiumis. On ju temast meie koolikirjanduses kõnet olnud õieti ainult paaril viimasel aastal ja sedagi liig üldjoontes. Nüüd leiavad õpetajad G. Vilbergi „Harjumaas“ eeskjuju, kuidas üht või teist maastikku käsitada ja kirjeldada. See on seda enam võimalik, et palju nähteid, mis kirjeldatud „Harjumaas“, omased on kogu Eestile, näit., „kinkmaastik“ jne.

Maastikkude suhtes jaotab autor Harjumaat kolme vöösse: rannik, loo- ja kinkmaastik. Neist jagunevad rannik (meri, saared, poolsaared, randlagendik ja paekallas) ja kinkmaastik (metsavöö, soodevöö, kõrg- ja madalvöö) veel mitmesse alavöösse — alamaastikku. Maastikkudest on iseralise hoole ja täpsusega kirjeldatud rannikut Sisemaalased, kes merd ja rannikut vähe tunnevad või teda üldse näinudki pole, omavad G. Vilbergi kirjelduse ja piltide abil mis raamatusse sisuseletuseks kaasa antud, üldise ning asjalise vaate ranniku loodusest, taimestikust, elust ja olust.

Möödaminnest tuleb tähendada, et Tartu ülikooli geograafia prof. J. G. Granö selle esimese osa läbi on vaadanud, heaks kiitnud ning järjekorra kindlaks määranud. See asjaolu on igatahes raamatule juba suureks soovitusseks.

Raamatu teine ja pea osa — maateadusline lugemik — lhk. 55—215 annab kujuka ja täielise pildi Harjumaast. Küsimused, mida esimeses osas käsitatud asjalises teaduslikes toonis, või puudutatud ainult möödaminnest, leiavad teises osas enam-vähem detailse, kujuka, ning keeleliselt ladusa väljenduse. Kaugelt suurem osa artikleid on G. Vilbergi enese sulest Teistest kaastöölisest, kes „Harjumaas“ esinevad, oleks nimetada

J. Prümmeleit („Koitjärve soo“, „Talvine pilt Koitjärve soost“ ja „Tallinn Harjumaat pealinnana“), Joh. Põldi („Nõmmeveski kosk“), Ed. Lammast („Keila jõgi“, „Vasalemma marmorimurrud ja Padise klooster“), A. Strandbergi, Gustav Nuudi ja Joh. Maidet j. t. Oma kaastöölise artikleid on autor nähtavasti tublisti silunud ja viilunud, nii et nad keeleliselt ja stiililiselt üldise raamatu ilmega täielises kokkukõlas on.

Ka selles teises osas on rannik ja joad paekaldas iseäranis detailselt ning huvitavalet esitatud. Ruumi järele on ligi pool lugemiku osa rannikule pühendatud. See on ka arusaadav. Rannikul on autor, kui rannamehe poeg, palju viibinud ja reisinud. Siit on temal ka kõige elavamad muljed ja mälestused. — Lepime ka sellega. Annab ju Harjumaat rannik oma mitmekesisusega, lahtede ja neemede, saarte ja poolsaarte rohkusega tervele Põhja-Eesti rannikule omapärase liigestatud ning sopilise ranna ilme

Huvitavamatest artiklitest võiks nimetada, näit., esimest artiklit „lugemiku“ osas — „Harjumaat randlased“, mis küll juba enamalt ajalehtede ja ka M. Kampmanni „Eesti kodumaa l“ läbi tuttav, kuid siin tähtsal määral ümbertöötatuna ja täiendatuna esineb; „Türisalu kaldal“ — kirjeldakse muu seas kujukalt ka paekalda purunemist ja paekalda aluse kiviräga tekkimist; „Jägala joal“, „Jääminek“, „Tallinn Harjumaat pealinnana“ j. m. t. — Üksikasjalisemast arvutusest siin kohal küll keeldudes tähendan siiski, et „Kõrve“ kirjeldus (lhk. 170—180) — üldiselt väga huvitav ja piltlik — mõnes suhtes siiski puudulik on ning tüübilist kõrve pilti ei kujuta. Näit., puuduvad selles „kõrves“ järsud mäeseljajad sügavate orgudega ja järvedega, „saared“ (kõrgemad külmud) soode ja rabade keskel üksikute taludega jne. Seda kõrve pilti aitavad küll täiendada järgmised artiklid, nagu „Soolangastel“, „Koitjärve soo“ jne. Kui siia vahele aga ka „Voose ja Paunküla mäed“ (lhk. 161—165) oleks põimitud, siis oleks kõrvemaastiku pilt igatahes tüübilisem ning täielisem saanud.

Lugemiku lõpul (lhk. 216—217) leidub ühevärviline Harjumaat kaart (mööd 1:750.000), mis raamatu sisuga mitte küllalt kokkukõlas ei ole — palju kohti, mis tekstis käsitatud, puuduvad kaardil, kuna: ruumi ja selguse suhtes nad väga hästi kaardil oleks võinud tähendatud olla, näit. Paunküla, Koitjärve, Suurupi j. p. t. Ka mitmed muud puudused on kaardil, nagu veel olematu raudtee Nissist Märjamaa poole jne.

Uuduse ilme annab teosele uute maateaduse, oskussõnade tarvitamine. Need oskussõnad on loodud Tartus sellekohases komisjonis prof. J. G. Granö juhatusel. Sõnade seletuseks on raamatu lõpul (lhk. 218—223) „Sõnastik“. Juhime selle sõnastiku peale eriti õpetajate tähelepanu. Ka teised viimasel ajal ilmunud maateaduslised teosed tarvitavad ohttrasti uusi maateaduslisi oskussõnu, ilma et neid lähemalt seletaksid. Siin tuleb G. Vilbergi „Harjumaat“ oma sõnastikuga õpetajaile abiks. Sisuseletuseks on kaasa antud 52 pilti, milledest aga mitmed liiga segaselt välja tulnud, näit., lhk. 12, 42, 151 j. m. t.

Keeleliselt on raamat laitmata. — Jääks soovida, et ta laialist tarvitamist leiaks. Koolide raamatukogudes ei peaks ta mitte puuduma.

Uued raamatud.

Toimetusele on saadetud järgmised kirjanuduslised uudistooded:

K.-ü. „Looduse“ poolt:

Eestimaa geograafia õpperaamat. J. Kents, Tallinna seminaari maateaduse õpetaja, 5-värvilise kaardiga, 8. joonisega tekstis ja 8 tahvliga kriidipaberil. Hind 155 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Väike looduslugu. Prof. Dr. O. Schmeil. Sissejuhatus elusasse loodusesse. Loomad, inimene ja taimed. 214 pildiga. Eestistanud J. Piiper. Hind 150 marka (ilma tahviliteta). K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Loodusloo praktiliste tööde õppeviis. B. Raikov. Tõlkinud Jaan Rumma. 54 joonistusega. Hind 140 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Elus loodus. Liidia Mahlstein (kooliarst) ja Hans Märrnik (loodusloo õpetaja). Algaste: Taimed, inimene ja loomad. Kolmas õppekavade kohaselt täiendatud trükk. Hind 145 m. (ühe tahvliga) K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1921.

Zooloogia õpperaamat keskkoolidele. Prof. J. Vagner. Tõlkinud H. Märrnik ja A. Vaga. II osa: Selgroolised loomad. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Aritmeetiliste ülesannete kogu. K. R. Veski ja J. Grünthal. I õppeaasta. Tehed kahekümne piiris ja täiskümnetega saja piiris. Hind 80 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Aritmeetiliste ülesannete kogu. K. R. Veski ja J. Grünthal. II õppeaasta. Tehud saja piirides ja täissadadega. Hind 65 m. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

Algebraliste ülesannete kogu. N. Schaposchnikov ja N. Valtsev. I jagu. Ümber töötanud ja täiendanud K. R. Veski ja J. Grünthal. Hind 140 m. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1921.

K.-ü. „Rahvaülikooli“ poolt:

Loogika algõpetus. Heinrich Panthenius. Tõlkinud M. Grosberg-Naaris. „Rahvaülikool“, Tallinna.

Geomeetriline joonestamine. Theodor Ussisoo. Teine trükk. Tallinna „Rahvaülikool“.

Türnpuu. Meestekoorig. III. vlhk. „Rahvaülikool“, Tallinna.

Haridusministeeriumilt:

Algkooli õppe- ja tunnikavad. Haridusministeeriumi väljaanne. Tallinn, Riigi V. V. O. trükikoda, 1921.

K.-ü. „Kooli“ poolt:

Lauseõpetus koolidele. A. Ploompuu. Tallinnas, 1921. K.-ü. „Kool“.

Fr. Puusepp'alt:

Käsiraamat Eestikeele õigekirjutuse õppimiseks. Fr. Puusepp. I jagu. Võrus, 1921. S. Songi trükk.

Organisatsioonide teated.

Läänemaa õpetajate liidu peakoosolekul

19. augustil s. a. võeti vastu järgmised resolutsioonid:

1. Läänemaa õpetajate liit tunnustab karskustöö korraldamise koolinoorsoo hulgas üheks enese ja iga Läänemaa õpetajate ühingu ülesandeks.

2. Liit otsustab astuda Eesti karskusliiduliikmeks ja soovib Eesti karskusliidu liikmeks astuda eraldi igal õpetajate ühikul.

3. Liit tunnustab tarvilikuks karskusõpetuse süvendamise koolides, milleks peavad kaasa mõjuma haridusministeerium, koolivalitsused, õpetajate keskliit ja karskuskorraldus.

5. Liit tunnustab tarvilikuks karskusõppeabinõude muretsemise koolidele, milleks peavad toetust andma kooli ülevalpidajad.

5. Liit tunnustab tarvilikuks asutada loodusühinguid igasse kooli ja koondada nende ümber vanemaidgi inimesi.

6. Liit tunnustab tarvilikuks, et üldiseid karskuspäivi peetakse igas koolis, selleks võimalikult hoolikalt ette valmistades.

7. Liit tunnustab tarvilikuks, et õpetajad võtaksid osa üldisest karskustööst.
E. M.

Rolga wald

wajab

oma algkoolidele kutseõigusega

õpetajaid.

Sooviavaldusi palume saata Rolga walla koolivalitsusele (üle Rolga) hiljemalt 20. oktoobriks.

Rolga walla
koolivalitsus.



Paide poeglaste reaal-gümnaasium
vajab

Inglise keele ja matemaatika

õpetajaid

Sooviavaldused (20 mk. tempelmargiga varustatud) saata koolijuhatajale.

Koolijuhataja.



Järwa Maakonna koolivalitsus
wajab:

õpetajaid tagawara- õpetajaid.

test- ja algkoolidele kõigi õppeainete tarwis ja

Sooviavaldused 20 mk. tempelm. matsetult tulewad saata Maakonna koolivalitsusele ühes teadetega hariduse kohta ja lühiteise elukokkujeldusega.

Maakonna koolivalitsuse juhataja:

J. Sõbdor.

Sekretäri l. t. A. Lušman.

Ainus paranduskasvatustik raamat Eesti keeles
tarvlik igale õpetajale, kasvatajale
ja lapsevanemale

H. Valma:

Mõnda nõdramoistuslikkude laste eest
hoolekandest ja nende kasvatusest.

Ladu: k.-ü. „Lääne“, Hapsalus

Hind 40 marka.

Eesti ajakirjandus on selle raamatu ilmumist kiitvalt tervitanud ja seda kõigiti soovitanud.

„Postimees“ näit, kirjutab selle kohta pikemas arvustuses muu seas järgmiselt (nr. 144, l. VII. 21).

„H. Valma teos on elutargalt läbi kaalutud, kaine, selgelt formuleeritud programmkiri seltskonnale ja valitsusele ning pakub meile selge, ülevaatliku pildi nõdramoistuslikkude laste eest hoolekandest ja kasvatusest üleüldse kui ka sellel alal Eestis senni ettevõetud ja tulevikus tarvilikkude sammude üle. Soovitame raamatukesele, mis sisaldab eneses nii laiapirrilise ja läbimõeldud tööprogrammi, kantud elavast huvist ja armastusest asja vastu, seda laialist tähelepanu meie lugejate hulgas, mis tema õigusega on ära teeninud“.

K.-ü. „Lääne“.

Kasvatusteadusline ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 2 korda kuus.

Ajakiri «KASVATUS» tööb oma veergudel kirjutusi kasvatusteadlistest ja metoodilistest küsimustest Eesti ja väljamaade paremate kasvatusteadlaste ja koolitegelaste sulest, ülevaateid koolitööd ja kooliuuenduslike liikumistest, arvustusi koolikirjanduslike toodete üle ja teateid õpetajate kutseühingute tegevusest. Eeloleval aastal hakkavad koolikohtade osas ilmuma teated vabaist koolikohtadest, teenistusest õpetajaist jne.

«KASVATUSE» lisana ilmuvad eriraamatutena rida pikemaid kasvatusteaduslisi ja metoodilisi töid. Neist on ilmunud J. Kühneli «Vaateõpetus ehk kodulugu I», K. Michelson-Silde «Vaateõpetus ehk kodulugu II»; lähemal ajal ilmuvad «Uuemad voolud kasvatus-eaduses» ja «Uus kool Belgias».

Kolmeaastase ilmumise kestel on «KASVATUS» suutnud koondada oma ümber kaastöölise, toetajate ja lugejate suurema enamuse meie koolitegelasist.

Tegelikule õpetajale, kes tahab seista ajanõuete kõrgusel, on saanud «KASVATUSE» lugemine mõõdapääsemata vajaduseks. Huvi «Kasvatuse» vastu ei tohiks aga puududa ka ühelgi haridustegejalasel väljaspool kooli, eriti aga lastevanemail.

«KASVATUSE» tellimishind käesoleval aastal on

| | | | |
|----------------------------|------------|------------|------------|
| ilma kaasanneteta — aastas | 480 marka, | poolaastas | 240 marka, |
| kaasannetega — „ | 720 „ | „ | 360 „ |

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üksiknumbrid saadaval igas paremas raamatukaupluses. Endiseid aastakäike on veel saada ajakirja talitusest, Tallinn, Pikk tä. 54.

Et «KASVATUSE» lugejaid üle maa,

on kuulutustel

kõige otstarbekohasem paik «KASVATUSES». Seda peavad eriti silmas kirjastus-, kooli- ja sporditarvete valmistusärid, raamatu- ja kirjutusmaterjaali kauplused, sest «KASVATUS» viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kõigile koolidele kõigis kodumaa nurkades. Loomulik, et koolivalitsused õpetajate valimiste-kuulutused avaldavad tingimata «KASVATUSES», kust kaudu valimised asjast huvitatuile kõige paremini teatavaks saavad.

Kuulutuste hinnad on: terve lehekülge — 2000 marka, 1/2 lehekülge — 1000, 1/4 lehekülge — 500, 1/8 lehekülge — 250 marka. Opetajate valimiste ja kohaotsimiste kuulutused 1/8 lehekülje suuruses 200 marka. Alalistele ja mitmekordselt kuulutajatele hinnaalandus.

«KASVATUSE» toimetuse ja talituse.

Adress: Tallinnas, Pikk t. 54. Kõne nr. 14-63

Eesti Opetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukauplusest:

Vaateõpetus ehk kodulugu I.

J. Kühneli järele tõlkinud K. Michelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II.

Ketty Michelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastuvõetud

Avalikkude algkoolide seadus.

Uhes Vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920. a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Ladu: Eesti Opetajate Liidu büroos, Tallinnas, Pikk t. 54.
Kõne nr. 14-63.